

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.sof@regeringskansliet.se

Remissvar - Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga

Inledning

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har tagit del av promemorian *Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga* (U2025/02404) och lämnar härmed sitt remissvar avseende de förslag som presenteras i promemorian.

Om Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Stiftelsen Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stärka barn och unga i socialt utsatta livssituationer. Det gör vi genom att stimulera forskning samt utveckla och stödja metod- och kunskapsutveckling. Stiftelsens arbete utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och från synen på alla barn som rättighetsbärare.

Övergripande synpunkter

Stiftelsen Allmänna Barnhuset välkomnar att promemorian har som uttalad intention att säkerställa utbildning för barn inom Kriminalvården. Utbildning är en av få påverkbara faktorer som kan motverka långvarigt utanförskap, något som annars riskerar att få allvarliga konsekvenser för både barnet och samhället i stort.

Att bedriva utbildning i en miljö som inte är anpassad för barn innebär betydande utmaningar, inte minst eftersom många av barnen bär med sig erfarenheter av utsatthet och tidigare skolmisslyckanden. Att Kriminalvården lyckas med detta arbete är därför av avgörande betydelse – både för det enskilda barnet och för samhället.

Vi konstaterar att utmaningarna är stora och att mycket återstår för att kunna upprätthålla en hög ambitionsnivå när det gäller att garantera rätten till en likvärdig utbildning. Trots stora utmaningar vill vi betona vikten av att barnets rätt till utbildning och barnets bästa är vägledande i utformningen av föreslagen och att avvägningar synliggörs och dokumenteras.

Vi vill understryka vikten av att Kriminalvården gör allt som står i dess makt för att ge barn möjlighet till nya och positiva erfarenheter av en skola som är anpassad efter deras behov och förutsättningar, på ett sätt som den ordinarie skolan ofta saknat möjlighet att göra. För att lyckas

med detta uppmanar vi till nära dialog med forskare med kunskap om skolgång och barns utsatthet, både nationellt och internationellt.

Det är särskilt bekymmersamt att den föreslagna ordningen för ikraftträdande riskerar att leda till att barn frihetsberövas innan nödvändiga strukturer för utbildning finns på plats.

Utbildning som en grundläggande rättighet för barn behöver förstärkas

Kriminalvårdens erfarenheter av utbildning för vuxna bör tas till vara. Samtidigt vill Stiftelsen Allmänna Barnhuset betona att arbete med barn som målgrupp ställer helt andra krav på kompetens. Detta gäller såväl kunskap om barns utveckling, behov och rättigheter som förmågan att arbeta motiverande. Vuxna som utbildas inom Kriminalvården gör det frivilligt, medan barn har skolplikt.

Oavsett organisatoriska eller andra utmaningar är det avgörande att genomförandet alltid har barnet och barnets rättigheter i fokus. Detta ställer krav på Kriminalvården att tydligt synliggöra barnets bästa i de beslut som fattas rörande utbildning, att pröva nya och kreativa lösningar samt att – i de fall där barnets bästa inte fullt ut kan tillgodoses – aktivt arbeta med kompenserande åtgärder för att så långt som möjligt uppfylla barnets rätt till utbildning. Sådana beslut bör dokumenteras genom en systematisk prövning av barnets bästa i enlighet med gällande praxis.

Likvärdig utbildning för frihetsberövade barn kräver förstärkta stödinsatser

Att utforma utbildning för barn inom Kriminalvården med den ordinarie skolans stödstrukturer som norm riskerar att vara otillräckligt för barn som redan har misslyckats i skolan. Detta gäller särskilt när skolan inte har lyckats kompensera för barnets livsomständigheter eller för individuella utmaningar, exempelvis neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF).

Kriminalvården uppmanas därför att skapa en skolstruktur som i högre grad förmår möta dessa barns behov. Detta kan uppnås genom att barnens individuella förutsättningar beaktas tidigt i planeringen samt genom att stödet är tillräckligt anpassat och omfattande för att ge barnen reella möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen. Små undervisningsgrupper samt individanpassad kartläggning och stöd är exempel på åtgärder som bör provas noggrant.

Barns delaktighet behöver säkerställas genom hela processen

Stiftelsen Allmänna Barnhuset noterar att barn har getts möjlighet att komma till tals i arbetet med promemorian vilket är positivt. Samtidigt efterfrågar vi en tydligare redogörelse för hur barns synpunkter konkret har påverkat – och kommer att påverka – förslagets utformning.

Barns delaktighet får inte begränsas till en konsultativ fas inför framtagandet av förslag, utan behöver säkerställas genom strukturerade former för uppföljning och utvärdering där barns erfarenheter och synpunkter systematiskt beaktas. Rätten till delaktighet gäller såväl på strategisk nivå som på individnivå, exempelvis vid utformningen av individuella studieplaner. Delaktighet bidrar till ökad meningsfullhet och motivation och bör därför vara en integrerad del av arbetet med barnet.

7.3.1 Inledande kartläggning och individuell studieplan

Stiftelsen tillstyrker förslaget men vill särskilt framhålla att den inledande kartläggningen bör omfatta mer än barnets kunskapsnivå. Kartläggningen bör även belysa barnets förutsättningar för lärande i ett bredare perspektiv, såsom psykisk hälsa, traumatiska erfarenheter samt aktuell mottaglighet för undervisning, exempelvis koncentrationsförmåga, stressnivå, motivation och behov av anpassad studietakt. Kartläggningen bör genomföras i dialog med barnet.

Stiftelsen Allmänna Barnhusets erfarenheter från arbetet med Skolfam – en evidensbaserad modell för skolstöd till familjehemsplacerade barn – visar att tvärprofessionella kartläggningar, där både specialpedagogisk och psykologisk kompetens ingår, ger särskilt goda förutsättningar att identifiera såväl hinder som resurser i barnets lärande. Kartläggningen bör ligga till grund för en individuell studieplan med tydliga, individanpassade mål som följs upp systematiskt. Studieplanen bör även tydliggöra ansvarsfördelningen mellan Kriminalvårdens skolverksamhet, elevhälsan och andra relevanta aktörer.

7.3.2 Trygghet och studiero, studie- och yrkesvägledning, läromedel och skolbibliotek

Stiftelsen tillstyrker förslaget och vill betona att trygghet och studiero är grundläggande förutsättningar för att rätten till utbildning ska kunna förverkligas. För barn i frihetsberövande miljöer, som ofta bär med sig erfarenheter av otrygghet, trauma och tidigare skolmisslyckanden, innebär detta ett särskilt ansvar att skapa pedagogiskt och emotionellt trygga lärmiljöer.

Vi välkomnar förslaget om obligatoriska skolbibliotek och vill understryka att bibliotekslagens krav (2013:801) även ska gälla på anstalt. Särskilt viktigt är tillgången till litteratur på andra språk än svenska, inklusive nationella minoritetsspråk.

7.3.3 Ledning och lärare

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget men bedömer att denna del är otillräckligt utvecklad. Obehöriga lärare kan enligt Skolverket att leda till bristande undervisningskvalitet och riskerar att försvaga rätten till utbildning. Höga krav bör ställas på både kompetens och erfarenhet av arbete med barn i utsatta livssituationer hos såväl lärare som skolläda inom Kriminalvårdens skolverksamhet. Det handlar, utöver relevant pedagogisk kompetens, även om fördjupad kunskap om barns behov i ett bredare perspektiv, såsom våldsutsatthet, trauma och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

När det gäller valet mellan undervisning på plats och distans delar stiftelsen promemorians bedömning. I de fall undervisning bedrivs av legitimerad lärare som är behörig i andra ämnen bedöms detta, i jämförelse med fjärr- eller distansundervisning, bättre tillgodose barnets behov av relation, kontinuitet och pedagogiskt stöd. Stiftelsen är även positiv till att undantaget inte ska gälla för ämnena engelska, matematik och samhällskunskap och att bedömning och betygsättning ska ske tillsammans med behörig lärare.

7.3.4 och 7.3.5 Fjärrundervisning ska i begränsad utsträckning få användas i utbildning som motsvarar grundskolan, anpassade grundskolan eller specialskolan/gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget men vill understryka vikten av att promemorian tydliggör hur denna undervisningsform ska organiseras i praktiken. Särskilt viktigt är att klargöra handledarnas roll, kompetenskrav och ansvar samt hur samverkan med distanslärare ska fungera. Bedömningen av om fjärrundervisning ska användas bör alltid utgå från barnets bästa och baseras på individuell prövning, aktuell forskning och beprövad erfarenhet samt på barnets egna synpunkter.

Det är vidare av stor vikt att barn inte lämnas ensamma vid fjärrundervisning, utan alltid har tillgång till en trygg och närvarande vuxen då en sådan relation kan vara motiverande för barnet i undervisningen.

7.3.6 Hur utbildningen för skolpliktiga elever ska utformas

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker delvis förslaget men anser att det är problematiskt att modersmålsundervisning som utgångspunkt inte ska erbjudas. Forskning visar att ett välutvecklat modersmål är av stor betydelse för barns möjligheter att tillgodogöra sig undervisning i andra

språk och för den fortsatta kunskapsutvecklingen. Språket är även en central del av barnets identitet samt av barnets möjligheter att upprätthålla relationer till familj och socialt nätverk.

Ur ett likvärdighetsperspektiv är det även problematiskt att möjligheten att genomföra praktiska ämnen, såsom slöjd och hem- och konsumentkunskap, riskerar att begränsas. Praktiska och estetiska ämnen har betydelse för barns lärande i stort och kan bidra till att stärka både självkänsla och social kompetens, särskilt för barn som tidigare haft svårigheter i skolan. Kriminalvården bör utreda och pröva alternativa sätt att tillgodogöra sig dessa ämnesområden för att barnets rätt till utbildning inte ska försvagas.

För att säkerställa kontinuitet i skolgången är det viktigt att planeringen för utslussning påbörjas tidigt och sker i nära samverkan mellan Kriminalvården, skola, socialtjänst samt vårdnadshavare eller motsvarande. Även barnet själv bör involveras i denna planering.

Stiftelsen vill i detta sammanhang särskilt betona att avskiljning av barn endast bör användas när det är absolut nödvändigt. Detta ligger i linje med den kritik som Sverige tidigare har mottagit från FN:s barnrättskommitté. Utöver andra negativa konsekvenser riskerar avskiljning att allvarligt påverka barnets rätt och möjlighet att tillgodogöra sig utbildning.

7.3.9 En elev ska ges möjlighet att fullfölja påbörjad utbildning enligt den individuella studieplanen

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget att barn och unga ska ges möjlighet att fullfölja påbörjade studier även vid byte av anstalt eller vid uppnådd myndighetsålder. Kontinuitet i skolgången är av avgörande betydelse, då forskning tydligt visar att upprepade avbrott i skolgången är kopplade till sämre skolresultat och lägre utbildningsnivå. Mot denna bakgrund är det väsentligt att utbildningen under frihetsberövandet ses som en del av en sammanhängande skolgång och inte som ett isolerat avsnitt.

7.3.12 Stöd och elevhälsa

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget och vill betona vikten av att elevhälsa av hög kvalitet finns tillgänglig. Målgruppen ställer höga krav på psykologisk och pedagogisk kompetens, ett relationsskapande arbetssätt samt långtgående individanpassning. Det är även av stor betydelse att personal inom Kriminalvården som möter barn har fördjupad kunskap om våldsutsatthet och dess konsekvenser. Utan sådan kompetens finns en påtaglig risk att barns erfarenheter osynliggörs och att deras behov av stöd inte uppmärksammas eller tillgodoses i tillräcklig utsträckning. Det är viktigt att det stöd som erbjuds alltid både provas och dokumenteras för att inte leda till godtycklighet.

Även i de fall där ansvaret för medicinska insatser enligt 2 kap. 25–29 §§ skollagen (2010:800) överläts till kommun eller region vill stiftelsen understryka Kriminalvårdens ansvar att säkerställa kvalitet, samordning och uppföljning, så att barnet får det stöd som krävs oavsett var i landet barnet vistas.

7.5 Utbildning för intagna i häkte

Stiftelsen Allmänna Barnhuset tillstyrker förslaget och delar promemorians bedömning att barns och ungas rätt till utbildning i häkte behöver stärkas. Stiftelsen instämmer därför i bedömningen att det finns behov av en särskild utredning med uppdrag att tydliggöra Kriminalvårdens ansvar för att säkerställa att barn och unga som är intagna i häkte erbjuds utbildning som motsvarar deras skolplikt eller pågående studier.

7.10 Uppföljning och utvärdering

Stiftelsen Allmänna Barnhuset delar bedömningen att en lämplig myndighet bör ges i uppdrag att följa upp och utvärdera utbildningen för barn och unga som är frihetsberövade. En sådan uppföljning bör innehålla tydliga krav på att barns erfarenheter och synpunkter systematiskt inhämtas och analyseras, i enlighet med barnkonventionens artikel 12.

En systematisk uppföljning där barns perspektiv beaktas gör att eventuella brister i utbildningen kan uppmärksammas och åtgärdas.

8 Ikraftträdande

Stiftelsen Allmänna Barnhuset avstyrker förslaget till ikraftträdande i dess nuvarande utformning. Att lagändringarna avseende Kriminalvårdens skolverksamhet föreslås träda i kraft den 1 mars 2027, samtidigt som barn enligt tidigare beslut kan komma att placeras i fängelse redan från den 1 juni 2026, innebär en betydande risk för att barn vistas i frihetsberövande miljöer under en längre period utan att de utbildningsrättsliga förutsättningarna är på plats.

Stiftelsen bedömer därför att den föreslagna tidpunkten för ikraftträdande varken är ändamålsenlig eller förenlig med gällande lagstiftning och internationella åtaganden, inklusive barnkonventionen.

I beredningen av remissvaret har Bonnie Friedh, Agneta Ingvarsson, Anders Karlbom och Emma Fagerstrand deltagit.

2026-02-17

Linda Ljunggren Syding

Generalsekreterare

Beatrice Ask

Ordförande